

ZÁPIS

Zápis z obhajoby disertační práce

Studentka: Hana Prokšová
Datum narození: 21. 4. 1986
ID studia: 342591
Studijní program: Filologie
Studijní obor: Český jazyk
Název práce: „Vývoj a konkurence vybraných typů předložkových vazeb v současné češtině“
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: doc. Robert Adam, Ph.D.
Oponenti: prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.
doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D.
Datum obhajoby: 21. 6. 2018
Místo obhajoby: FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, místnost č. 26
Termín: řádný
Předseda komise: prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.
Přítomní: doc. Robert Adam, Ph.D.; doc. Mirjam Friedová, Ph.D.; doc. Dr. phil. Markus Giger; prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.; doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D.; prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.; PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

11:34 Předseda komise prof. PhDr. Petr Mareš, CSc., zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studentku.

11:35 Školitel seznámil přítomné stručně se studentčinou odbornou činností, se svým hodnocením studentčina studia a její disertační práce, které uvedl ve svém písemném vyjádření. Nepoložil studentce žádnou otázku.

11:38 Studentka seznámila přítomné s tezemi své disertační práce. Představila širší i užší téma práce, tj. význam kategorie předložek, resp. jev přidání/ztráty na pozici předložky a spojitost tohoto jevu s významem; dále teoretický přístup, se kterým k tématu přistupovala: kognitivní přístup k jazyku; princip jazykové změny (konkrétně změny v předložkovém systému): vnitrojazykový vliv, kontaktní vliv. Za jádro celé práce označila analýzu předložky *s* + INSTR, zvláště pak její pronikání do jinak bezpředložkového užívání INSTR. Dále studentka představila

svoji rešerši tématu v gramatických popisech češtiny a zmínila, že se zaměřila na kompletní zaměnitelnost vazeb, na vazby sloves pohybu (a pohyb částí těla) a na analýzu výrazů *pomocí x s pomocí*. Upozornila na to, že ve svém přístupu k tématu kladla důraz na protiklad funkce instrumentální a funkce komitativní, při jehož uchopení vyšla z mezijazykového typologického a areálového srovnání (srov. Stolz et al. 2013, in: WALS: <http://wals.info/chapter/52> [cit. 2018-06-21]). Autoři dané studie docházejí k tvrzení, že v evropském jazykovém areálu došlo k unifikaci obou funkcí, ovšem do tohoto areálu podle nich nepatří jazyky východoslovanské a západoslovanské (tedy i čeština). V návaznosti na funkční generativní popis si studentka vymezila 14 funkcí INSTR, které použila při analýze korpusových dat (jak ze psaného, tak mluveného korpusu češtiny) týkajících se výskytu předložky *s* + INSTR; její výsledky také přestavila (rovněž ve formě sémantické mapy funkcí INSTR). Na závěr představila výhledy možné další práce na tématu.

12:07 Oponentka prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc., seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentce tyto otázky:

- 1) Jak studentka chápe instrumentál a komitativ z toho hlediska, zda jde o pojmy z oblasti formy, či z oblasti funkce? Zároveň však prof. Panevová dodala, že ze studentčiny úvodní prezentace je odpověď na tuto otázku již zřejmá. Jedná se tedy v disertační práci zřejmě pouze o nepřesnou textaci.
- 2) Jak studentka hodnotí rozdíly mezi výrazy *máma s tátou šli do kina*, *máma s tátou šla do kina*, *máma šla do kina s tátou*, *koláč s borůvkami*?
- 3) Do jaké míry byla materiálem potvrzena reálná konkurence bezpředložkového INSTR a předložkové konstrukce s INSTR? Bylo vůbec možné ji na základě materiálových sond systematicky ověřovat?

12:12 Oponentka doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D., seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentce tyto otázky:

- 1) Na s. 51 na konci prvního odstavce studentka uvádí: „Skupinu (vi) pojímá Vondráček značně široce, řadí sem jak spojení dvou živých bytostí (*laň s kolouchem*, *žena s dcerou*), tak živé bytosti

a neživé skutečnosti (*učitel s ukazovátkem*) a dvou neživých skutečností (*dovolená s lovem, kýbl s vodou, hvězdy s měsícem*).“ Nemyslí studentka, že spojení *hvězdy s měsícem* by bylo možné řadit spíše ke spojení nikoli živých bytostí, ale potenciálně kupř. personifikovaných entit?

2) (K poznámce 98 na s. 77 práce.) Jak by studentka vysvětlila přítomnost doplnění *s + INSTR* u dějového jména *líčení*? Je pro studentku přijatelné vysvětlení přes kontaminaci *soud s + INSTR* → *líčení s + INSTR*?

3) (Ke s. 83 práce, závěr 1. odstavce.) „Zejména v přepisu mluvených projevů nebylo vždy možné určitě, zda je zájmeno součástí jmenné fráze, nebo ji substituuje, protože zejména mezi demonstrativem (*s tou*) a jménem (*pracovní zkušeností*) byla v některých případech v projevu pauza. Proto jsem se rozhodla v tento moment nehodnotit, zda zájmeno nominální frázi rozvíjí, nebo ji plně zastupuje.“ Nedomnívá se studentka, že pokud zájmeno jmennou frázi „jenom zastupuje“, pak jde o jinou funkci, takže by neměla být taková spojení započítána vůbec? Na s. 92, kde je hodnoceno ověření hypotézy D, se ukazuje, že „přítomnost zájmen po nestandardní předložkové frázi je neobvykle častá“. Domnívá se studentka, že by vyřazení dokladů, u nichž není zřejmé, že nejde o zástupnou funkci demonstrativa, zvýšený počet dokladů „srovnalo“?

Za závěr uvedla doc. Osolsobě pochvalnou poznámku ke studentčinu návrhu „změkčit“ formulaci omezující fungování prefixů a předložek, se kterým doc. Osolsobě zcela souhlasí.

12:20 Studentka reagovala na posudek oponentky prof. Panevové a její otázky.

1) Komitativ a instrumentál chápe primárně jako dvě funkce.

2) Všechny uvedené výrazy – *máma s tátou šli do kina, máma s tátou šla do kina, máma šla do kina s tátou* – interpretuje komitativně. Výraz *koláč s borůvkami* chápe jako formálně determinaci odvozenou z komitativní funkce, jako sémantický souvšlyt neživých entit.

3) Ověření reálné konkurence bezpředložkového INSTR a konstrukce *s + INSTR* pouze na základě korpusového materiálu není možné. Korpusový materiál umožňuje jen zaregistrovat jisté tendence. Nástrojem k potvrzení takové reálné konkurence by snad mohl být psycholingvistický experiment (založený na metodě lineárního čtení vlastním tempem) či eventuálně experiment neurolingvistický.

12:26 Prof. Panevová vyjádřila spokojenost s odpověďmi studentky.

12:26 Studentka reagovala na posudek oponentky doc. Osolsobě a její otázky.

- 1) Výraz *hvězdy s měsícem* je podle ní hraniční případ (astronomická tělesa a entity jim blízké x personifikované entity), což studentka rovněž dokladovala výskyty v jazykovém korpusu.
- 2) V případě výrazu *líčení s* + INSTR studentka konstatovala, že kontaminace je skutečně plauzibilní vysvětlení.
- 3) Studentka představila analýzu svých korpusových dat z hlediska rozdílu mezi substituční vs. determinační funkcí konstrukce *s* + INSTR demonstrativa, kterou připravila v reakci na posudek oponentky. Konstatovala, že na jejím vzorku dat se žádný významný rozdíl mezi těmito dvěma funkcemi neukázal. Upozornila však na to, že zvláště by bylo třeba u těchto konstrukcí zkoumat funkci evokační.

12:32 Doc. Osolsobě vyjádřila spokojenost s odpověďmi studentky.

12:32 Předseda komise zahájil diskusi.

V následné diskusi vystoupili:

Doc. Dr. phil. Markus Giger pronesl několik poznámek ke slavistickému kontextu konstrukcí *s* + INSTR. Kriticky se vyjádřil k výše zmíněné typologické studii Stolze et al. a k jejich tvrzení, že v západoslovanských jazycích se funkce instrumentální a komitativní vyjadřují rozdílnými prostředky, přičemž poukázal na lužickou srbštinu, která bezpředložkový INSTR vůbec nemá. Stejně „podezřelé“ se mu zdá jejich tvrzení o jazycích jihoslovanských. Doporučil studentce pro další zpracování tématu slavistickou literaturu, která je dostupná i v češtině. Dále v reakci na studentčinu poznámku o eliminaci *j* v komitativních tvarech osobních zájmen *jím* → *s ním* zmínil, že bezpředložkový tvar osobního zájmena *ním* se vyskytoval za národního obrození. Na závěr pronesl poznámku ke tvarům *v Ukrajině / do Ukrajiny* a *na Ukrajině / na Ukrajinu*, které mohou odkazovat k politickému přesvědčení mluvčího (tvary *v Ukrajině / do Ukrajiny* jako vyjadřující nezávislost Ukrajiny).

Studentka vyjádřila souhlas s kritikou Stolze et al. Už sám fakt, že jejich studie byla založena pouze na překladech *Malého prince*, ukazuje na to, že pro generalizace byla jejich analýza nedostatečná. Dále poděkovala za poznámku k tvaru *ním*. K poslednímu bodu diskusního příspěvku doc. Giger studentka podotkla, že Centrum jazykové přípravy se již před časem

rozhodlo zavést při své výuce češtiny jako cizího jazyka pouze tvary *do Ukrajiny* a *v Ukrajině*, právě s ohledem na ukrajinské studující.

Doc. Robert Adam, Ph.D., podotkl, že tvary *v Ukrajině / do Ukrajiny* říkají i jeho děti, protože je prostě nenapadne, že by se v souvislosti s touto zemí měly užívat jiné předložky než s názvy většiny jiných zemí.

Prof. PhDr. Petr Mareš, CSc., nadnesl téma, že by bylo zajímavé zjistit, zda se v takovém případě vyskytují rovněž tvary *v Moravě / do Moravy*.

PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D., se vyjádřil k výrazům typu *koláč s borůvkami*. Uvedl, že povaha vztahů v těchto výrazech je jistě „jemnější“, že pouhý rys živost – neživost nestačí, ale že roli hrají i další rysy, které ovlivňují to, ve kterých případech se jedná o atributivnost, ve kterých o degradovanou koordinaci apod. Velmi často je těžké takové hraniční případy posoudit.

12:40 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Předseda komise seznámil studentku a přítomné s výsledkem obhajoby: komise hlasovala zdvižením ruky, počet členů komise: 5 – přítomno členů komise: 4 – kladných hlasů: 4, záporných hlasů: 0. Obhajoba disertační práce byla klasifikována **prospěla**.

Zapisovatel: Mgr. Jiří Januška, Ph.D.

Jméno a podpis předsedy komise:
prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.

Jméno a podpis dalšího člena komise:
doc. Mirjam Friedová, Ph.D.

